מגנזי ירושלם.

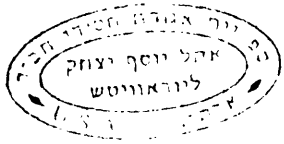

יהודי תימן בתל אביב

מאת

יעקב רמון

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

יצא לאור

ע"י

פנחס בן צבי נראייבסקי

ירושלים

תמוז תרצ"ח

דפוס צוקרמן.

מקדש

לרחוב הסופר, הרחיר והרחוקר

רבי יעקב ספיר הלוי ז"ל

בעל אבן ספיר - אגרת תימן השניה וכו'

הראשון בין היהודים החוקרים, שתר את ארץ תימן בשנות תרי"ח-תרכ"ד, והרבה לחקור על מצב אחינו שמה, מעמדם המדיני, הדתי והמוסרי; דרכי חייהם ומנהגיהם, שיריהם ופיוטי חכמיהם, כתבי"יד עתיקים מימים מקדם, בהם הכתר תורה וכו', ועורר אותם לציון וירושלם.

למלאת חמשים שנה לפטירתו בירושלם.

י' הזמן

הרמ"ה-הרצ"ה

* * *

ידיעותינו על בני שבט יהודי נדח זה, היו עד השנים האחרונות מעטות וקלושות. בתקופה קדומה, כארבע מאות וחמשים שנה אחר החרבן, בא זכר אחינו אלה בהיסטוריה.

האגדה מיחסת את ראשית הישוב היהודי בתימן, לזמן חרבן הבית הראשון. רווחת מסורת בפי יהודי תימן, שאבותיהם באו לגור שם מיד שנה לפני חרבן הבית. הם יצאו מאה"ק בשמעם נבואות ירמיהו הברורות: היוצא אל הכשדים וחיה (ירמיה לח, ב) מאז לא שבו לא"י. לפי גירסא אחרת הם צאצאי הסוחרים העברים שהלכו בימי שלמה לערב, והשתקעו שם. במאה השישית לספירת הנוצרים, התיהד אחד ממלכי תימן הוא אבו כריב, ובימי מלכותו היו יהודים מושלי חמדינה. אחריו ישב על כסאו בנו יוסף דו נואס המכונה "בעל התלתלים". בתקופה הנזכרת חיו שם היהודים בהשקט ושלוה והיתה להם אוטונומיה גמורה במשך שש מאות שנה. בימי צלאח א-דין בסוף המאה הי"ב השתנה מצבם לרעה והתחוללו עליהם רדיפות ונגישות שלא פסקו עד היום הזה. על זעקתם לעזרה, ונפיתם אחר גואלים מרומים, ענה הרמב"ם בשעתו, באגרת התנחומים המפורסמת שלו, בשם אגרת תימן.

בהמשך הדורות נשכח שמם, בשנת שליד, בקר בערי תימן שדיר אחד מטבריה, ותוך כדי מתן נדבותיהם להחזקת ישיבות העיר הקדושה, נמצאו ביניהם המתנים את רוע גורלם באגרת, שמתכנה יש ללמוד הרבה על מצב יהודי תימן בעת ההיא. בין שאר הדברים יאמר שם: "ימותינו עבודה ולילותינו נדה, ואנחתנו ככדה. האבות אסורים בראש ההרים, והבנים בחיק אמותם קשורים, והפליטה הנשארת במדינה, למשל

ולשנינה. בכל רגע נגע, ועד ומגע, ואם יש מי מתעשר כויעתו, בטל במעושו. כי הם נעים ונדים, בכל גלילות תימן לכוונים, לא יבואו לבתיהם כי אם למועדים. כל איש מספר חדשיו חוצצו, עד כי בחייהם קצרו, וכו'. 1)

רגעת העליה של יהודי תימן לאה"ק, מתחילה בעת ובעונה אחת עם ההתישבות המדינית החדשה של עולי שאר הארצות, בשנת תרס"ב. באותה שנה נבנתה "ראשון לציון", המושבה העברית הראשונה בארץ. בקשי גדול הותרה לתימנים הכניסה לחוף מצד הממשלה התורכית, לשם תפלה בלבד, ויורשו לילך להשתטח על קברי הקדושים שלהם ולחזור.

בפרק אחד עם עלית הביל'ויים, הגיעת לארץ השיירה הראשונה של יהודי תימן. זו היתה כלה דחית. העולים מצאו רמז לצעדם הנועז בפסוק שבשיר השירים, המיוסד על הקבלה ורוח הקדש: אמרתי אעלה בת'מ'ר', משמע שבתרמ"ב צריך לעזוב את גלות תימן.

בני העליה הראשונה התישבו בירושלים. התימנים מונים כבר בארץ ישראל ארבע עליות. א. בתרמ"ב, ב. בתרס"ט, ג. בתרע"ב, ד. זו של הזמן האחרון, העולה על כלן, בכמותה ובחמר האנושי שבה.

ירושלם יז בתמוז תרצ"ה. מ. ד. גאון

---

1) המחברות לזכריה בן סעדיה בן יעקב המכונה מארי יחיא צ'הרי, כי.

יעקב רמון.

יהודי תימן בתל אביב.

העליה הראשונה של יהודי תימן לארץ ישראל מתחילה משנת תרמ"ב. באו אז לארץ בערך שלשים משפחות. 1) עלירתם לארץ היתה מתוך מסירת נפש ממש כי נסיעתם ארכה יותר מחצי שנה, מסני שבוש הדרכים שהיו אז בחזקת סכנה. העולים חללו נתרכזו ברובם בירושלם, ורק מעטים מהם התיישבו ביפו. משנה זו ואילך לא פסקה העליה התימנית ארצה. העולים הראשונים קראו לקרוביהם ולידידיהם לבא אליהם, אולם, העליה הגדולה ביותר מתחילה משנת תרע"ב. הקרן הקימת לישראל הראתה מן תשנה ההיא ואילך התענינות מיוחדת בגורלם של התימנים, שסבלו נוראות מחמת הרדיפות עלירתם תחת ממשלתו של אימם יחיא מלך תימן, ותשלח אליהם גם שליח מיוחד את מר ש. יבנאלי והתימנים החחילו מהעת ההיא ואילך לנהור בהמונים לארץ עד התפרצותה של מלחמת העולם, שאז נסגר לפניהם הדרך. רוב העולים הללו התרכזו המעם, ביפו ובמושבות יהודה, בנגוד לקודמים להם שהתרכזו ברובם בירושלים. 2)

---

1) עיין דוד בוימגרטין: מכתב מירושלם, ב"המגיד" ליק, מיום ב' אלול תרמ"ח.

2) על חייהם וסבלותיהם של עולי תימן, שהתישבו בירושלים וכל מה שנעשה לטובתם מצד עסקני הישוב בעת ההיא, ר' "האסיף" לשנת תרמ"ו, מאמרו של ר' יעקב גולדמאן, בשם "שאר ישוב", וכן מאסף ירושלם לראי"ם לונץ, ב. לשנת תרמ"ז, עמ. 174. אז נבנו כמה בתי דירות בשבילם ע"י חברת "עזרת נדחים" במורד כפר השלוח.

ביפו התישבו רבים מהם ברובע הערבי „עג'אמי" ועוד יותר מאלה על החולות שעל שפת הים, במקום שנבנתה במשך הזמן השכונה „מחנה ישראל". מסבת התרחבות הישוב העברי ביפו ויוקר הדירות שבא בעקב העליה היהודית לארץ ישראל, עזבו לאט לאט את רובע ה„עג'אמי" והתרכזו על החולות שע"י שפת הים, על כל החבל הידוע עד היום בפי תושבי המקום בשם „אדמת הסכסוך", שהיתה שיכת למשפחת שלוש בשותפות עם אמזאלג ומויאל.

בספר הזכרונות של העסקן הספרדי יוסף אליהו שלוש ז"ל שיצא לאור בשנת תרצ"א, אנו מוציאים פרטים מעניינים על אדמת סכסוך זו. היה אז ערבי המכונה טאנוץ נצאר, אדם בעל אגרוף שהטיל סביבותיו פחד ואימה. אף פקידי הממשלה פחדו הימנו והוא כבש בזרוע את החבל הנז', על ידי בנין חדרים ארעיים והעמדת שומרים עליהם. המשפטים התנהלו בכבדות רבה, הואיל ובימי המשטר התורכי היה כחו של הנתבע גדול יותר מכחם של פקידי הממשלה. אמנם ניתן פסק דין מוזר המזכיר מצד אחד בצדקת בעלי הקרקע האמתיים, ומצד שני בפחדם ממנו הכירו גם בצדקתו. משפט זה נמשך כשלשים שנה בערך, בין הערבי התקיף ובין המנוח מויאל עד שמתו שניהם ונשאר כל הענין הזה בלי תוצאות עד היום הזה. המשפחות שלוש ואמזאלג בראותם את תקיפותו של הנתבע, נואשו ככר מכל התביעה וחדלו להשפט עם הערבי טאנוץ נאצר, ונשאר רק מויאל בעצמו שלא אבה בשום אופן לותר על אדמתו. 1)

1) עיין בספר „פרשת חיי" ליוסף אליהו שלושזיל, עמ. 76

בכל החבל הזה נאחזו בעלים שונים שהקימו להם בנינים פשוטים מפחים ועצים, ויש גם כאלה שהקימו בנינים הגונים. ברם עד היום אין להם קושאנים, כי האדמה הזאת רשומה בטאבו בשם : אדמת חמריבה.

על השטח הזה התאחזו הרבה מהתימנים. גם הם העמידו להם בנינים מפחים, עצים וכו', וכיום הולכים הם ונהפכים לבתים ממש. זוהי הסיבה שהתימנים אחרי עלותם ארצה, היתה להם האפשרות בלי כל אמצעים כספיים להתישב על הקרקע.

התימנים הם אלימנט מבורך למולדת, אוהבי עבודה ומסתפקים במועט. רובם בני חורה ויודעי ספר. הם מצטיינים גם בידיעת ספרי הקבלה, וספר הזוהר שגור על הרוב בפי הזקנים. הנשים אינן יודעות קרא וכתוב (המימרא התלמודית : „המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תפלות", נשתמרה אצלם עד היום כחומרא שאין להקל בה), והן מדברות על הרוב בז'רגון ערבי. ואולם נמצאים בתוכם, שבבחינה זו הם פורצי גדר.

הגברים רובם ככולם יודעים עברית היטב. הם מתפללים בבקר השכם כמנהג ה„ותיקים". בספרי תלמוד ופוסקים אינם בקיאים למדי. הסבר הידוע להם ביותר מן הספרות העתיקה הוא הרמב"ם. 1) אין זה מפליא כשאתה נכנס בעצם יום חול לבית הכנסת, ואתה מוצא אותם הוגים בתורה. רגילים הם לקרא ארבעה איש על ספר אחד לארבעת צדדיו. גם הצעירים ברובם שומרי מסורת, וחלק מהם עודנו מקיים כל החובות המוטלות על בעל הבית היהודי, צמים ומסתגפים ומתפללים בצבור ככל הלכות יום תענית. בכללם

1) לפי מכתבו של הרמב"ם לחכמי לוניל, שנדפס ב„אוצר נחמד" ב. עמ. 4 נקנו עוד בחייו של הרמב"ם אכסמפלרים רבים מספריו ע"י התימנים.

עוסקים בעבודות קשות, מהם פועלים. סבלים, חנונים, רוכלים, מתקני נעלים וכדומה.

התימנים מנו ביפו ותל־אביב בשנת תרפ"ט 3184 נפש; מזה בתל־אביב 2001 נפש וביפו — 1183 נפש. כיום גדל מספרם פי שלש. המה משתתפים בקהלת המאוחדת בתור גוש בלתי נפרד ויש להם רב חבר לבית"ד הכללי, הוא רבי שלום בכור יחיא הלוי, חמשותף לכל הקהלה המקומית. יש להם גם שוחטים מיוחדים המאושרים מטעם הקהלה, מלבד מוהלים, כותבי וסופרי הגטין, אנשים נכבדים וידועים בעיר. אחד המוהלים הוא מר יהודה כהן, איש נשוא־פנים, בעל בית חרושת למרצפות, שנדב לתימנים את בית הכנסת הידוע ברחוב שבזי הנקרא על שמו, והשני רבי אברהם חיים נדאף, חכם וחוקר, העוסק באסוף יצירותיהם של גדולי יהודי־תימן, משורריהם ופיטניהם. בשנת תרפ"ט הוציא לאור את חוברת שרידי תימן" שבה קבץ את כל החמר הביוגרפי של המשורר התימני רבי שלום שבזי, וכן על המקובל התימני המפורסם רבי שלום שרעבי, שעל שם שניהם ישנם רחובות בתל-אביב. העסקן הצבורי שלהם מזכיר מועצת העובדים התימנים, סניף ההתאחדות הארצית בתל־אביב, מר יעקב שלמת כהן, הוא הרוח החיה בעדה זאת, ומסייע בהרבה להידוק הקשרים בין העדה והקהלה המאוחדת. כל פעולותיו ומעשיו מכוונים תמיד לטובת הארגון הדתי־הלאומי הכללי, ואחדות ישראל בארצנו.

הרבה מהתימנים מכניסים מן עשב מיוחד נותן ריח לבתיהם בתור סגולה, שאנשינו אינם יכולים להסתגל אליו. המה מרבים לגדל בגינות סביב בתיהם, עשבים ושיחים נותני ריח, ובמשך ימי שבת ומועד מחזיקים מהם המה בידיהם, ומריחים כדי להנות את הנשמה היתירה. כרם התימנים המתקדמים הזניחו סגולה זאת.

בכלל ניכרת במדה רבה התקדמות בדור הצעיר, הוא מצטיין ביחוד בדבור העברי, כי מבטאו עולה על זה של האשכנזים מצד אפיו המזרחי, יופי ההברה ואפילו מצד דיוק הלשון.

אעפ"י שרוח הציביליזציה חדרה לתוך מחנה הדור הצעיר והשאיפה להתקדמות היא בעצם תקפה, ישנן עוד משפחות בודדות שאצלן שורר מצב פרוע בענינים האישיים, בשאלת יסודות המשפחה כל תימני רשאי לקחת לו נשים רבות. הוא קונה אותן בכסף עובר לסוחר, ומתנהג עמהן כמקנת כספו. זהו חזון בל"ז נפרץ בנשואין, כשמשיאים ילדות בנות גיל רך לאנשים באים בימים, ומשום כך חיי המשפחה אינם עולים ומוצלחים על פי רוב.

משפטיהם בחלקם המכריע במשרד הרבנות בתל־אביב, הם בעניני אישות, אבל מחטאים אחרים המה נקיים.

על ידי התישבות היהודים התימנים בשכונת מחנה־יהודה־מחנה־יוסף, ניתנה האפשרות להתישב בנוה צדק, היות והמה הוו כבר ישוב אנושי אזרחי במדבר השמם של החולות הללו. התימנים מבכרים, לגור באהל דל של פחים וקרשים על ארבע אמות משלהם, מאשר בדירה מרווחה ושכורה. מכאן מתבארת התרכזותם בשלשת המחנות המיוחדות: מחנה יהודה, מחנה יוסף ומחנה ישראל, וקשה כל כך למצא בשאר השכונות יהודים תימנים.

אהבתם לתורה ולדברי אלקים חיים עוברת כל גבול. באמצע הרחובות היותר מרכזיים בתל אביב, תוכל לפגוש בתימני יושב על המדרכה וספר פתוח על ברכיו. הוא קורא בקול, וחבורה שלימה של סבלים וסתם פועלים יושבים סביבו ומקשיבים בעיון רב.

ברשותם נמצאים בת"א בתי כנסיות לרוב. ויצוינו כאן היותר חשובים שבהם: "תפארת־ישראל", בי"כ אבו־מית, בי"כ של העדנים, זכרון יוסף, יהודה כהן, סעדיה ראובן גדסי, "מרכז" ועוד.

בסדר התפלה נהוג, שרק העובר לפני התיבה מקריא בקול והקהל יושב ומקשיב בשקט ובסדר, מלבד קריאת שמע ושמונה עשרה, שכלם משתתפים בהם. המה אוהבים מאד את חיי החברה. בשבתות ובמועדים המה מתאספים יחדיו ומבלים על מגדים, סירות וכוס יי"ש, ושרים שירי שבת וכו'.

יש להם סדורי תפלה ומשנה כתובים בעצם ידם, עוד מלפני 400 שנה. גם כיום רובם הם סופרי סת"ם, יודעים לכתוב תפלין, מזוזות וכו'.

התימנים נוהגים כל אחד בעצמו לקרא בתורה ולא רק שליח הצבור, ונער קטן בהגיעו לגיל של 7—8 שנים כבר יודע לקרא בעצמו בספר התורה, בדקדוק ובטעמים בפני הקהל.

בשכונת מחנה יוסף, השכונה התימנית המרכזית ביותר, מתקים "תלמוד תורה" שבו מתחנכים ילדי התימנים, כ־320 תלמיד בערך, מלבד הסניף בכרם התימנים המונה כ־140 ילד. בשנים האחרונות הקימה עיריית תל־אביב עבור ילדי התימנים בית ספר גדול ונהדר, בנוי לפי השיטות החדישות ביותר. בית ספר זה נמצא ברחוב התבור פנת קלישר.

בכלל ניכרת שאיפה גדולה בין התימנים להיות ל"אירופים", בימי שבת ומועד אפשר לראות בשנויים שחלו במהלך חייהם, על פי תלבשתם וכו'. המה מבקרים תמידיים בכל בתי התיאטראות הראי־נוע, הקונצרטים וכו'.

בזמן האחרון נתעורר בקרבם הרצון לצאת אל בימת החיים, ולשתף עצמם כפועל בבנין היצירה העברית, ועל ידי כך המה מתאמצים להרים לגובה ידוע את מצבם התרבותי, מיסדים אגודות נוער לתרבות, לנגינה, לזמרה, ועוד. בנשפים המקוריים שערכו בשנים האחרונות, גלו את כשרונותיהם הפרימיטיביים המצטיינים

במשטחם ותמימותם, והעלולים להביא ברכה בחייהם הרוחניים.

ומפליא הדבר, שלמרות שהתימנים חיו במשך כל כך הרבה שנים במדבר תימן בין פראים ומשוללי תרבות, הסתגלו בזמן קצר לרוח האירופית התל אביבית במדה כזו, שעד מהרה הושפעו מחיי ונמוסי הסביבה, והדור הצעיר מתחיל להתבולל מעט מעט בין שאר העדות המזרחיות, שבת"א, אם לא על ידי נשואין כי המה שומרים עוד עכשיו על טהרת גזעם, אלא על ידי קבלת כל מנהגיהן וארחות חייהן.

התימנים מצטיינים ברקודיהם, המלאים דבקות מיסטית מיוחדת במינה. נהדר המחזה, כשהמה רוקדים במקרי שמחה בחגיגות משפחתיות. תנועות מוזרות במקצת וקצבה מיוחדת מלוות את הרקודים. לכל השמחות יש פיוטים משלהם הכתובים עברית, מיצירותיו של משורר הגדול רבי שלום שבזי ז"ל.

התימנים יודעים גם ערכה ותועלתה של העזרה ההדדית ולכן יסדו אגודות חסד משלהם המטפלות בחולים העניים, ואלה החשובות שבהן: „עזרת־אחים", קפת־צדקה ועוד. אגודת „צעירי המזרח" רכשה לחבריה גם אדמה בסביבות תל־אביב, ויש בדעתם להתישב עליה. בזמן האחרון התחילו התימנים להגר מכרם התימנים, ביחוד אלה שלא היו להם שם בתים משלהם ויצאו לכבוש נקודות חדשות. רבים מהם התישבו בשכונה „מולדת" הנמצאת בדרום יפו על גבעות־חול, המזכירות לנו את תל־אביב בראשיתה הוצרה. המה עשויים ברוחם לבלי חת, ובלב החולות ממש, הרחק ממתים ומישוב הקימו את צריפיהם הראשונים. זכיום כשהדרום מתעורר לתחיה מבליטים המה בגאוה את חלוציותם.. גם בשכונת נחלת־ישראל, מלפנים שכונת „גרין" המה תפסו מקום חשוב בתור חלוצי

ההתישבות. שמחים חמת ומאושרים בנחלתם הקטנה בידעם שהיא כלה שלהם.

בחייהם הפוליטיים המה מחולקים לשני זרמים עקריים; חלק מהם הולך יד ביד עם הסתדרות העובדים העברים הכללית, והרוב מאורגן ב„מועצת העובדים התימנים" הבלתי מעמדית ומפלגתית, המטפלת בכל השאלות הסוציאליות ומגינה על אינטרסי העובדים התימנים. כמעט רוב התימנים מאוחדים בתל־אביב ב„התאחדות התימנים הכללית" שבראשה עומד אחד מעסקניהם הנאורים ביותר מר ז. גלוסקא. התאחדות זאת פועלת מתוך נקודת מבט לאומי טהור, ומשתפת את התימנים בבנין הבית הלאומי.

מלואים

בהיות מחברתי „יהודי תימן בתל אביב" תחת מכבש הדפוס הואיל יוזר מרכז התאחדות התימנים בא"י מר ז. גלוסקא לקבלני לראיון ולמסור לי כמה פרטים הראויים להרשם בתור מלואים: התימנים לקחו חלק פעיל בבנין העיר תל־אביב. רוב הפועלים שעסקו בעבודה השחורה היו אחינו התימנים, אשר עבדו בחמר ובלבנים, מתוך התלהבות להקמת ישוב עברי טהור, עירוני. התימנים עסקו בקדיחת הבאר הראשונה של תל אביב. מר גלוסקא עצמו ואחיו עבדו כפועלים בעבודת זו, בבנין ביתו של דנין ובהקמת הגימנסיה הרצליה.

מענין הדבר שהתימנים היו החלוצים הראשונים להתישבות בגבולות תל־אביב. הבית הראשון באדמות שלוש הית של יהודי תימני סעיד אלפורני, בו בזמן שכל הסביבה היתה שוממה.

כ־650 ילד תימנים מתחנכים כיום בתלמודי התורה של

ז. גלוסקא

יו"ר מרכז התאחדות התימנים בא"י.

תל־אביב, רחוב לילנבלום 14

התימנים, ו־180 מסוזרים בבתי ספר עממיים שונים. רוב המורים בתלמודי־התורה הנם תימנים, חניכי בית מדרש למורים של המזרחי בירושלים.

כ־80 אחוזים מהתימנים בתל אביב משתיכים להתאחדות התימנים בא"י, שיש לה משרד קבוע בעיר זו המתנהל ע"י המזכיר המיוחד שלום כהן הרמתי. ההתאחדות עוסקת בעליה, בהתישבות ובחנוך. 32 אחוז מהעליה התימנית קובעים את תל־אביב למקום מושבם הקבוע.

התימנים בת"א מצטיינים בחור בעלי מקצוע ראשונים במקצועות הטיחור והרצפות, ועל כן ידם רב בבנין העיר. המה גם עוסקים בבנאות ומסגרות. חלק חשוב עוסק בסבלות באמצעות עגלת־יד.

חא' גלוסקא אשר תמונתו ניתנת במחברת זאת, עומד בראש התאחדות התימנים בא"י משנת 1922, יחד עם חבריו: א. טביב, סופר ובעל עט־שנון (חבר ספר על התישבות התימנים בהוצאת „נער" של הקה"ל), ש. הרמתי וא. צארום — יצר את ההתאחדות שמרכזה בת"א. מר גלוסקא היה ציר התימנים בחמשה קונגרסים ציוניים. בכל 4 הועידות נבחר פה־אחד ליו"ר שלה.

זה חמש שנים שההתאחדות מבקשת מהעיריה מגרש להקמת בית־ההתאחדות. לו היתה העיריה מקציבה מגרש כי אז היו הפועלים התימנים מחנדבים להקים בעצמם את ביתם.

הנוער התימני בת"א מסוזר בעיקר בקרב שתי המפלגות: מפא"י והצה"ר, הרוב נמצא בביתי"ר, חלק גדול של הנער עזוב לנפשו ואינו מאורגן בכלל, היות והוא אנטי־מפלגתי ולהתאחדות אין אמצעים לארגנו בארגון נוער כללי.

שני רחובות קיימים בת"א על שם הרב שלום שבזי והרב

שלום שרעבי, שני מאורות של היהדות התימניה. העדה התימנית משתדלת בפני עירית יפו לקרא אחד הרחובות של כרם התימנים על שם נשיאה מר ז. גלוסקא, המסור והנאמן לעדתו והנהו הרוח החיה בה.

כדאי להזכיר לבסוף את מר משה נחום לוי שעל שמו קיים רחוב "מל"ן" בכרם התימנים, שיסד בית מקלט לילדים עזובים ואשר למפעל הזה הוא מוסר את מיטב מרצו ואונו. מר לוי כותב הרבה בנידון זה בעתונות ואף נואם בכל הזדמנות על המוסד שיצר, ושהוא רואה בו מקור הצלה לילדים התימנים העניים שנפלו בחיק־הפשע.

* * *

אמר סנחס בן יאיר :

בתור יליד ותושב ירושלם זוכר אני היסב עת בואם של אחינו היקרים האלה, אחינו התימנים, בשערי ירושלם, וראשית התישבותם בה.

זה היה בשנת ת ר מ "ב. ובא סימן אעלה ב'ת'מ'ר', הרבה צרות ותלאות נוראות עברו עליהם, עד בואם ברגל, ירושלימה. מר ואיום היה אז מצבם. למראה פניהם ומהלך חייהם אחזה זועה ותוגיון נפש כל איש. רובם ככלם מכוסים בבלואי סחבות והולכים יחף, סובבו בעיר לבקש אכל למו ולטפם, ובלילה לנו ברחובות קריה. באו בנקרת צורים ובמערות אשר מסביב לירושלם וישבו שמה.—

חברת המיסיון נפלה אז על המציאה הזאת. שלחה להם צירית הזמינה אותם לקבל ממנה לחם לאכול ובגד ללבוש, ונם כסף שלחה להם למען תפוש אותם בחרמה. אכל — היראים האלה לא שמעו לה, והתרחקו מפתח ביתה.

הרי"ד מרומקין בעל ה"חבצלת" עשה אז תעמולה רבה לעזרתם.

בהשתדלותו הוא ועוד עסקנים עמו, בנתה להם חברת "עזרת נדחים" בתי מושב בדרום מזרח העיר בצלע הר הזיתים, ודאגה להם לעבודה ומלאכה בבית ובחוץ, ויהיו מהם סופרי סתים וצורפים, ומהם מסתתי־אבן ובנאים, עד שהשתפר מצבם בחמר וברוח ויהיו לעדה חשובה, עם המון רבניה, חכמיה וסופריה; שכונותיה, בתי תפילותיה, בתי מדרשיה וישיבותיה: האחת בשם "חורת משה" והשניה בשם "חיי שלום" לזכר הרב הגאון והמשורר הנודע מרי סאלם (שלום) בן מרי יוסף בן מרי ישראל אל שבזי וצ"ל מעיר טעיז מארץ התימן, ושלומדיה ש"ס ופוסקים.

התעודדו, התעוררו, עיניהם החיות ורוחותיהם שבו להבריק להפיץ אור ולחדור עמוק אל הלב.—אין עוד בהם מהלכי בטל, מסובבים על הספתים מתוך הכנפה והתרפסות, כי אומץ לבם שב להם; וכבר יודעים הם את ערכם הגדול, ועומדים ברשות עצמם ואינם מותרים על זכויותיהם.

בשנת תרס"ו, הכירה אותם הממשלה, על פי דרישתם, לעדה העומדת ברשות עצמה, בהנהלת ראש הועד מרי אברהם צארום נ"י.

גם בית עלמין מיוחד רכשו להם במעלה הר הזיתים.

רובם ככולם לומדי תורה ויראי ה', כל העולה לחורה קורא בעצמו את הפרשה, ואחד הנערים אומר אחר כל פסוק את התרגום של הפסוק, וכן בנביא ובמגילה, אינם נכנסים בנעליים לבית הכנסת, בתפלת תחנון נופלים על הארץ בפשוט ידים.

נוסחאות שונים להם: מהם המתפללים בנוסח מיוחד עפ"י סדר התפלה הנקרא "תכלאל" (כל בו) ושלפי מסורתם קדום הוא מאד, וקראו לו בלדי, לאמר נוסח המדינה.

ומהם מתפללים בנוסח ספרד, ולו יקראו שאמי לאמר הדמשקי, הוא נוסח הרמב"ם, שהעריצוהו עד מאד, עד שהנהיגו להוסיף בהקדיש: "בחיי דמרנא ורבנא משה בן ר' מימון" כידוע. —

הראב"ד של עדת התימנים בירושלים, הוא הרה"ג רבי שלום יוסף אלשיך נ"י.

אחד מהראשונים, ראשון בקודש, שעלה בתמ"ר ירושלימה הוא הרב מארי יוסף סעיד מדמוני נ"י, מלמד תורה לילדי התימנים בכפר השלוח.

אחד מנכבדי התימנים בירושלם הוא מרי י ע י ש ג ד ף נ"י סוכן לעסקי דלא נייתי וכו'. הוא הוציא לאור שלש המגילות עם באורים.

מספר נפשותיהם בירושלם: 7200. ובכל הארץ: 13.300, כן ירבו.

מספרי התימנים שנדפסו בירושלם:

א) מ ד ר ש ח מ ד ת ה י מ י ם (דפוס סלומון, תרמ"ה) על התורה, בשני חלקים מאת הרב שלום אל שבזי הנז'.

ב) סדור ת כ ל א ל (דפוס צוקרמן תרנ"ד נו') עם פי' עץ חיים מהרב יהיא בי"ר יוסף צאלח, ראב"ד ומ"צ בצנעא ואנסיה.

ג) ה ת א ג '. כתר תורה מרבי סעדיה גאון בעברית וערבית.

ד) הדיוואן התימני משירי הפייטן המהולל רבי שלום אל שבזי הנז' בספרנו "אבני זכרון" העתקנו כל אותן הכתבות מאבני הזכרון. אבני קדש, הקבועות בשכונות של התימנים "נחלת צבי" וכו'.

עד עתה יצאו לאור מאת יעקב רמון:

1. קונטרס על הרה"ג עוזיאל. 2. שלטונה (ספור) בהוצאת רמאל תורג'ומן) 10 מא"י. 3. השתפכות (בהוצאת ש. מ. אנשין 30 מא"י. 4. ארצי (שירים) בהוצאת "התחיה" 30 מא"י. 5. לחולדות הרב עוזיאל (בהוצאת גראייבסקי). 6. מונטיפיורי (בהוצאת גראייבסקי). 7. ארצנו הקדושה (רשימות) (בהוצאת "תורה ועבודה") 10 מא"י.
8. יהודי תימן בתל אביב (בוצאת גראיבסקי) 10 מא"י

עומד לצאת לאור:

יהודי ספרד בתל אביב.